

Олексій МАКІЄНКО

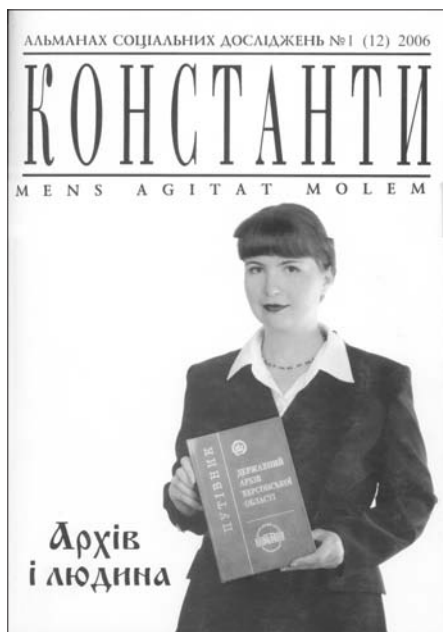
ЮВІЛЕЙНЕ ВИДАННЯ ХЕРСОНСЬКИХ АРХІВІСТІВ

(Константи: Альманах соціальних досліджень. –
Херсон, 2006. – № 1(12): Архів і людина. – 153 с.)

Вагомою подією в науковому житті Херсонщини стала поява чергового випуску історико-краєзнавчого збірника “Константи: Альманах соціальних досліджень”, заснованого в 1992 р. при Херсонському державному педагогічному інституті (голов. ред. – доц. В. К. Коробов). Альманах швидко посів чільне місце серед регіональних наукових видань гуманітарного профілю в Україні, привернув увагу фахівців у галузі історії, соціології, культурології, літературознавства тощо. Утім, з кінця 1990-х рр. через низку об’єктивних і суб’єктивних причин вихід збірника було призупинено. Тому реанімація зусиллями співробітників архівної служби Херсонщини корисного в науковому відношенні видання не може не викликати схвалення з боку дослідників місцевої історії.

Вихід у світ дванадцятого випуску альманаху “Константи” було присвячено 85-річному ювілею створення на Херсонщині державної архівної служби, який урочисто відзначили в грудні 2006 р. співробітники місцевих архівів, державні службовці, працівники навчальних закладів, культурно-освітніх установ регіону, краєзнавці. Відтак підготовку нового тематичного випуску ініціювало керівництво Державного архіву Херсонської області – провідного архівного центру регіону. Співробітництво херсонських архівістів з редакційною колегією альманаху стало традиційним. Це вже третій спеціальний випуск, підготовлений за активної участі місцевих архівістів. Перший із них, у 1996 р., було присвячено здобуткам 75-річної діяльності архівної служби в регіоні¹, а другий, у 1999 р., – осмисленню революційних подій 1917–1920 рр. на Півдні України². Їх рівень високо оцінили спеціалісти в архівній галузі³, а сам альманах було визнано одним із провідних архівних видань регіонального рівня⁴. Третій випуск переконливо засвідчив важливу роль архівної служби в координації та інтеграції зусиль місцевих науковців, освітян, краєзнавців у галузі історичної регіоналістики.

Визначена редакційною радою випуску наскрізна тема – “Архів і людина” – синтезує уявлення про складні взаємозв’язки особи та суспільства з архівами – охоронцями й трансляторами історико-культурної пам’яті людства. Потреба осмислення багатоаспектного взаємовпливу людини та архіву останнім часом стимулює дослідницький інтерес до філософських, культурологічних та соціально-психологічних аспектів розвитку архівної справи⁵. Упорядники рецензованого збірника у вступному слові висловили справедливе переконання у високій місії архівів сприяти справі збереження людського досвіду, пам’яті поколінь. Завданню персоніфікації минулого через вивчення архівної спадщини й було підпорядковано зміст чергового випуску альманаху “Константи”.

хівних установ, навчальних та культурно-освітніх закладів Херсонщини, краєзнавців-аматорів та ін.

Відкриває випуск ґрунтовна стаття “Гуманітарна місія архівів і реформування архівної справи в Україні” заступника Голови Держкомархіву України К. Є. Новохатського, у якій автор наголосив на актуальних проблемах модернізації архівної галузі України в умовах трансформації українського суспільства і держави, інформаційних викликів сучасності, вказав на дестабілізуючі чинники, що уповільнюють визнання за архівами належного місця в суспільній ієрархії. Співробітник архіву Д. Л. Ганченко здійснив ретроспективний огляд діяльності державних архівних установ на Херсонщині впродовж ХХ – початку ХХІ ст. за матеріалами відомчої документації. Стаття розкриває переважно організаційно-виробничі аспекти функціонування місцевої архівної служби. Історики Г. В. Цибуленко й Л. О. Цибуленко у статті “Державний архів Херсонської області – скарбниця історії Південного краю” зупинилися на характеристиці джерельних можливостей документальних зібрань держархіву області, зокрема при вивченні економічної історії Херсонщини.

Рубрика “Документи свідчать” представлена трьома публікаціями добірок документів із фондів архіву – “Мовою телеграфу. З історії становлення української державності у 1917–1919 рр. за документами поштово-телеграфних контор Херсонщини” (упорядник О. О. Марущак), “На нових землях. З історії переселення в Херсонську область протягом 1944–1952 рр.” (упорядник О. І. Шинкаренко) та “Без грифів секретності. Документи КП(б)У в фондах Державного архіву Херсонської області” (упорядники Л. В. Виноградова й А. В. Карпова). Для місцевих дослідників найбільш інформативними стали, мабуть, дві останні публікації, які мовою документів розкривають маловідомі сторінки регіональної історії. У першій з них, зокрема, вміщені унікальні документальні свідчення про

Обраний підхід до рубрикації змісту збірника засвідчує копітку редакційну роботу, належний рівень видавничої культури упорядників. Рубрики – “Архівна справа: історія і сучасність”, “Документи свідчать”, “Краєзнавчі студії”, “Штрихи до портрета”, “Нові надходження”, “Видання і публікації” – дозволяють не лише окреслити різні напрямки наукової, методичної та інформаційної діяльності херсонських архівістів, але й репрезентувати широкий спектр дослідницьких проблем, що знаходяться в центрі уваги місцевих істориків. Загалом до випуску ввійшли наукові статті, повідомлення, документальні огляди, рецензії майже трьох десятків авторів – співробітників архівних установ, навчальних та культурно-освітніх закладів Херсонщини, краєзнавців-аматорів та ін.

депортацію українського населення з Польщі в південні регіони України у повоєнний період. Документи другої публікації, які представлені здебільшого протоколами засідань партійних органів різних рівнів, висвітлюють різноманітні аспекти внутріпартійного життя на Херсонщині у 1923–1930 рр. Їх оприлюднення доможе в осмисленні взаємодії особистісних і колективістських засад у діяльності компартійних структур, механізмів маніпулювання громадською думкою, тотального контролю над людською особистістю в радянському суспільстві.

Низку статей, повідомлень і документальних оглядів з історії Херсона та Херсонщини представлено в рубриці “Краєзнавчі студії”. Серед них вагоме місце посідають дослідження, які репрезентують джерельну інформацію документальних комплексів центральних та місцевих архівних установ, зокрема листів М. Ф. Чернявського до С. О. Єфремова у фондах Інституту архівознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського як джерела вивчення суспільно-політичних настроїв української інтелігенції 1920-х рр. (С. Г. Водотика, Л. А. Савенок), рукописних фондів Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олеса Гончара про життя та діяльність представників відомої на Херсонщині родини Гошкевичів (О. Г. Сак), матеріалів Держархіву Херсонської області про перебіг соціально-господарських конфліктів між очільниками міської влади та громадою Херсона на межі XVIII–XIX ст. (Ю. О. Коник), а також трагічні обставини голоду 1946–1947 рр. на Херсонщині (Г. Б. Проценко).

Рубрика “Штрихи до портрета” привертає увагу читачів до постатей відомих херсонських благодійників (М. І. Спозито, П. І. Соколов), представників творчої інтелігенції (М. Л. Скадовський, С. О. Сильванський, М. І. Гошкевич та М. М. Гошкевич), духовних осіб (архієпископ Іннокентій (Борисов). Спільною рисою вміщених у рубриці публікацій стало широке використання унікальних документальних матеріалів з фондів Державного архіву Херсонської області.

Нові перспективи комплектування Держархіву Херсонської області, опрацювання й використання його документів відображені в повідомленнях рубрики “Нові надходження”. Н. М. Кузовова презентувала короткий огляд фондів особового походження, які останнім часом було прийнято архівом на державне зберігання. Серед них – родинний фонд великих херсонських землевласників, благодійників і громадських діячів Фальц-Фейнів, особові фонди краєзнавців-аматорів і колекціонерів Є. В. Горностаєва та М. А. Ємельянова, поетів М. І. Братана й М. О. Василенка, журналістки А. Я. Сич та ін. Шляхи поглиблення співробітництва херсонських архівістів і представників мас-медіа накреслив А. П. Марущак. Він поділився цінним досвідом популяризації архівної інформації через реалізацію на місцевому телебаченні творчого проекту “XX століття. Херсонський хронограф”.

В останній рубриці – “Видання і публікації” – вміщено ряд рецензійних оглядів останніх друкованих видань херсонських архівістів. Деякі з них, зокрема О. О. Коника на анований перелік справ Держархіву Херсонської області “Немцы Херсонщини” (2002) та Я. Ю. Голобородька на путівник по фондах цього архіву (2003), вже публікувалися на сторінках загальноукраїнської періодики⁶. Презентовані видання засвідчують солід-

ні напрацювання співробітників архівних установ Херсонщини в науково-видавничій сфері.

Помітну активізацію останнім часом науково-методичної та інформаційної діяльності херсонських архівістів демонструє зміст вміщених у випуску додатків – “Бібліографія статей працівників Державного архіву Херсонської області у місцевій періодиці” за 2001–2005 рр. та “Хроніка архівного життя” за 2001–2006 рр.

Характеризуючи нове видання місцевих архівістів, слід відзначити й високий рівень його поліграфічного оформлення. Упорядники збірника плідно попрацювали над ілюструванням вміщених публікацій. Тексти більшості з них супроводжуються вдало підібраними фотографіями та факсимільними копіями архівних документів. Загалом, за якісними показниками художнього виконання друковане видання архівістів Херсонщини не поступається солідним столичним часописам.

Високо оцінюючи перспективи подальшої співпраці місцевих архівістів з редколегією альманаху, варто вказати на окремі зауваження, які значною мірою стосуються змісту багатьох регіональних видань України. У збірнику вочевидь бракує статей теоретичного, концептуального характеру (чи не єдиний виняток – стаття К. Є. Новохатського). Більшість публікацій за формальними ознаками наближаються до документальних розповідей та оглядів документів. Наукову цінність публікацій архівних документів, що за обсягом складають майже третину збірника, певною мірою знижує невисокий рівень археографічного опрацювання представлених документів (відсутність коментарів, невиправдані скорочення в тексті тощо). Уніфікації та стандартизації вимагає система бібліографічних посилань. Можливо, редколегії вартувало б приділити більше уваги формуванню кола авторів публікацій, розширивши його за рахунок співробітників наукових установ, навчальних закладів.

Загалом, вихід у світ чергового випуску альманаху “Константи” засвідчує значний творчий потенціал місцевих архівістів та краєзнавців. Дослідники історії Херсонщини отримали цінне та корисне історико-краєзнавче видання, яке попри невеликий наклад (300 прим.), безперечно, матиме читацький попит як серед херсонців, так і серед мешканців інших регіонів України.

¹ Константи: Альманах соціальних досліджень. – Херсон, 1996. – № 2(5): Архівній службі Херсонщини – 75 років. – 124 с.

² Константи: Альманах соціальних досліджень. – Херсон, 1999. – № 2(11): Революція і Херсонщина. – 183 с.

³ Гуртовенко Т. “Константи” – архівістам // Студії з архівної справи та документознавства. – К., 1996. – Т. 1. – С. 156–158.

⁴ Архівознавство: Підручник / За загал. ред. Я. Калакури та І. Матяш. – 2-ге вид., випр. і доп. – 2002. – С. 346; Нариси історії архівної справи в Україні: Навч. посібник / За загал. ред. І. Б. Матяш та К. І. Климової. – К., 2002. – С. 579.

⁵ Новохатський К. Архів і особа: аспекти виміру // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: Міжвід. зб. наук. праць. – К., 1999. – Вип. 1. – С. 8–12.

⁶ Коник О. Нове видання до історії національних меншин в Україні // Архіви України. – 2003. – № 4–6. – С. 316–320; Голобородько Я. Від документа до епосу долі // Урядовий кур’єр. – 2005. – 5 лютого.